

Inhoud in vogelvlucht

<i>Inleiding</i>	1
<i>Deel I: Basisbeginselen van de ethiek</i>	7
Hoofdstuk 1: Ethiek: wat is het en wat moet je ermee?	9
Hoofdstuk 2: De koppen tegen elkaar: is ethiek alleen maar een kwestie van opvatting?	19
<i>Deel II: De wortels van de ethiek</i>	35
Hoofdstuk 3: De menselijke natuur en ethiek: twee grote vragen	37
Hoofdstuk 4: Verbanden tussen ethiek, religie en wetenschap	55
Hoofdstuk 5: Ethiek als schadelijke discipline: drie kritische stemmen	73
<i>Deel III: De belangrijkste ethische theorieën</i>	93
Hoofdstuk 6: Een voortreffelijk persoon zijn: deugdethiek	95
Hoofdstuk 7: Vermeerdering van het goede: utilitaristische ethiek	121
Hoofdstuk 8: Je plicht doen: ethiek op basis van principes	143
Hoofdstuk 9: Tekenen op de stippellijn: ethiek als contract	169
Hoofdstuk 10: De Gulden Regel: ethiek van het gezonde verstand	183
Hoofdstuk 11: Weg met testosteron: feministische zorgethiek	203
<i>Deel IV: Ethiek in de praktijk</i>	223
Hoofdstuk 12: Wat te doen met waanzinnige wetenschappers: bio-ethiek	225
Hoofdstuk 13: Bescherming van de habitat: milieuethiek	245
Hoofdstuk 14: Het publiek dienen: beroepsethiek	267
Hoofdstuk 15: De lieve vrede bewaren: ethiek en mensenrechten	279
Hoofdstuk 16: Een opwindend onderwerp: de ethiek van seks	297
Hoofdstuk 17: Oog voor de zwakkere: ethiek en dieren	311
<i>Deel V: Het deel van de tientallen</i>	327
Hoofdstuk 18: Tien beroemde ethici en hun theorieën	329
Hoofdstuk 19: Tien ethische dilemma's van de toekomst	335
<i>Index</i>	341

Hoofdstuk 1

Ethiek: wat is het en wat moet je ermee?

.....

In dit hoofdstuk:

- ▶ Elementaire ethische definities en onderscheidingen
 - ▶ Waarom moet je ethisch zijn?
 - ▶ Wat is er nodig om een ethisch leven te leiden?
-

Je zult waarschijnlijk nooit proberen een cake te maken zonder ingrediënten, een beslagkom en een bakvorm. Zoiets geldt eigenlijk ook voor het recept voor een ethisch leven. Je moet bepaalde dingen weten voordat je begint te bakken. En hoewel het niet altijd gemakkelijk is een ethisch leven te leiden, zijn de basisbenodigdheden ervoor eenvoudig verkrijgbaar.

In dit hoofdstuk leggen we eerst enkele basisbegrippen van de ethiek uit, zodat je wat meer greep op het onderwerp kunt krijgen. Dat doen we door enkele fundamentele onderscheidingen te verhelderen, die al snel opdoemen als je je met ethiek gaat bezighouden. We leggen ook uit waarom het belangrijk is om ethisch te zijn. We beëindigen het hoofdstuk met een bespreking van wat erbij komt kijken als je besluit een ethisch leven te leiden. Beschouw dit hoofdstuk als het beginpunt van een reis door de prachtige wereld van de ethiek.

De juiste woorden kennen: ethische termen

Hoewel ethiek en moraal essentiële onderdelen van het menselijk leven zijn, begrijpen maar weinig mensen hoe ze erover moeten praten. Goed, kwaad, rechtvaardig, slecht, fantastisch en fout: wie kan er eigenlijk wijs worden uit deze woordenbrij? Het is belangrijk deze termen en onderscheidingen goed te begrijpen, zodat er later geen misverstanden over ontstaan. In de volgende paragrafen leggen we belangrijke ethische begrippen uit en hoe je ze moet gebruiken.

'Zou moeten' en 'behoren'

Gelukkig hoef je niet zoveel verschillende termen te leren. Ethiek en moraal kunnen zelfs grotendeels worden teruggebracht tot één eenvoudig concept dat kan worden uitgedrukt met de woorden 'zou moeten' en 'behoren'. 'Goede' of 'juiste' daden zijn daden die je *behoort* te doen. 'Foute' karaktereigenschappen zijn eigenschappen die je niet *zou moeten* ontwikkelen. 'Kwaadaardige' eigenschappen zijn eigenschappen die je *echt* moet zien te vermijden. Is het niet geweldig hoe enkele woorden zoveel ethische concepten kunnen samenvatten?

Om een helder beeld te krijgen van de rol die de termen 'zou moeten' en 'behoren' in de ethiek spelen moet je eens het volgende voorbeeld bekijken. De meeste mensen zijn het wel eens over wat wetenschap precies is: wetenschap probeert erachter te komen hoe de wereld in elkaar steekt, stak of zal steken. De volgende vragen zijn allemaal wetenschappelijk (hoewel sommige gemakkelijker te beantwoorden zijn dan andere):

- ✔ Wat is het gevolg van de ontploffing van een kernwapen in een grote stad?
- ✔ Waardoor is de dodo uitgestorven?
- ✔ Staat er een biertje in de koelkast?

Ethiek gaat niet alleen over hoe de wereld in elkaar steekt. Natuurlijk, je moet een hoop weten over hoe de wereld werkt om ethische vragen te beantwoorden, maar ethiek heeft een wat ambitieuzer oogmerk dan de wetenschap. Ethiek gaat over hoe de wereld *behoort* te zijn of *zou moeten* zijn. Aandacht voor hoe de wereld zou moeten zijn, verleent ethische vragen een totaal ander karakter. Ethische vragen zien er meer als volgt uit:

- ✔ Behoren wij kernwapens tot ontploffing te brengen in de buurt van grote aantallen mensen?
- ✔ Zou een bedreigde diersoort beschermd moeten worden tegen de jagende mens?
- ✔ Zou ik echt nog dat laatste biertje uit de koelkast moeten pakken voordat ik naar huis rijd?

Veel mensen begrijpen niet waar het in ethische discussies om draait omdat ze denken dat 'behoort' hetzelfde is als 'is'. Hoe vaak heb je iemand zijn onrechtvaardige gedrag horen verdedigen met het argument: 'Och ja, het leven is nu eenmaal niet rechtvaardig'? Zo iemand kan gelijk hebben over de manier waarop de wereld in elkaar steekt, maar dat wil nog niet zeggen dat dit *zo zou moeten* blijven. En hoogstwaarschijnlijk is hij er mede verantwoordelijk voor dat de wereld blijft zoals hij niet behoort te zijn. De wereld is misschien niet rechtvaardig, maar dat zou hij wel moeten zijn.

Vermoedelijk zie je nu al meteen een grote vraag opdoemen: hoe kom ik erachter wat ik behoort te doen? Dat is een geweldige vraag; het is het onderwerp van de rest van dit boek.

Maak geen onderscheid tussen ethiek en moraal

Hoewel de termen 'ethiek' en 'moraal' in het woordenboek verschillende definities hebben, gebruiken we de termen in dit boek door elkaar en doen we geen enkele poging de twee concepten te onderscheiden. De waarheid is dat je de hele dag kun soebatten over de vraag of iets immoreel of alleen maar onethisch is, of iemand wel over ethiek maar niet over moraal beschikt, en of ethiek over de samenleving gaat en moraal over jou.

De reden waarom deze discussie eigenlijk geen zin heeft, is dat zowel ethiek als moraal uiteindelijk over dezelfde vraag gaat: wat *behoor* je te doen met je leven? Als een daad echt immoreel is, dan behoort je die niet te doen. De situatie verandert niet als de daad niet immoreel maar onethisch is. Het blijft iets wat je niet behoort te doen.

'Ho even!', zul je misschien zeggen. 'Ethiek en moraal kunnen niet hetzelfde zijn. Iets kan onethisch zijn, maar toch moreel verantwoord.' Het feit dat Robin Hood van de rijken stal om de armen voedsel te geven was volgens sommige mensen onethisch, maar wel moreel. Dat kan best zo zijn, en wij zeggen niet dat woorden niet op die manier gebruikt worden. Maar wat wil je uiteindelijk echt weten over Robin Hood? Je wilt weten of hij *behoorde* te doen wat hij heeft gedaan. Hetzelfde geldt voor een daad die immoreel lijkt, maar nog steeds ethisch kan zijn, zoals de verkoop van goederen tegen woekerprijzen. Als in dit geval ethiek en moraal uiteen lijken te lopen, moet je erachter zien te komen wat jouw relatie met je klanten zou moeten zijn en hoe je op basis van die relatie tegenover hen zou *moeten* handelen, voelen en denken.

We menen het: maak je niet druk over het verschil tussen ethiek en moraal. Je zult in je ethische gesprekken veel meer bereiken als je je alleen maar concentreert op de 'behoorlijkheid' van dingen. Professionele filosofen doen ook vaak geen moeite de twee begrippen te onderscheiden, dus waarom zou jij dat wel moeten doen?

De wet z'n juiste plek geven

Hoewel je geen verschil hoeft te maken tussen ethiek en moraal, zou je wel onderscheid moeten maken tussen ethiek (of moraal) en wettigheid. Als je dat niet doet, loop je de kans dat je ethisch gedrag gaat verwarren met wettig gedrag. Er bestaat een zekere overlap tussen ethiek en wettigheid, maar ze lopen niet altijd in de pas. Neem bijvoorbeeld te hard rijden. Te hard rijden is onwettig, maar dat wil niet zeggen dat het altijd onethisch is. Het lijkt bijvoorbeeld ethisch aanvaardbaar als je te hard rijdt om een mens in nood op tijd naar het ziekenhuis te brengen. Volgens de wet kun je nog altijd bestraft worden, maar daarmee is je daad niet automatisch onethisch.

De wet staat mensen soms ook toe om onethische dingen te doen. Je partner bedriegen geldt bijvoorbeeld meestal als ethisch verwerpelijk. Maar het verbreken van romantische verbintenissen is doorgaans niet onwettig.

Zouden alle onethische dingen ook onwettig moeten zijn? Waarschijnlijk niet, maar we moeten daarbij opmerken dat, afgezien van het feit dat ethiek en wettigheid verschillende concepten zijn, het niet eens mogelijk is om die vraag te stellen. De wet kan geïnspireerd zijn door ethische normen, maar in veel gevallen is het beter om geen wetten over onethisch gedrag in te voeren. Mensen zoeken dat soort zaken meestal zelf wel uit. Bovendien zou de handhaving van bepaalde wetten simpelweg wel eens te duur kunnen zijn. (Liegen is meestal onethisch, maar onze gevangenisstraffen zouden snel overbevolkt raken als we naast dieven, belastingontduikers, moordenaars en verkrachters ook alle leugenaars moesten opsluiten.)

Als ethiek en wettigheid hetzelfde waren, zouden alle wetten ethisch zijn en alle ethische daden bij wet geoorloofd. Een onrechtvaardige wet zou dan met andere woorden niet kunnen bestaan. Dit lijkt echter een onjuiste manier van denken. Als het parlement bijvoorbeeld een wet zou aannemen die alle mensen met bruine haren op straffe van vijf maanden cel verplicht om op donderdagen een broek met stippen te dragen, zou deze wet volkomen onrechtvaardig zijn. Maar de wet zou alleen als onrechtvaardig kunnen worden gekwalificeerd als er een onafhankelijke ethische standaard zou bestaan om de wetten aan te toetsen. Omdat ethische standaarden inderdaad kunnen worden gebruikt om wetten te beoordelen, moeten ethiek en wettigheid gescheiden concepten blijven.

Een goed voorbeeld van een onrechtvaardige wet is bijvoorbeeld de vroegere slavernij onder Nederlandse vlag in Oost- en West-Indië. Of de mensen het toen wisten of niet (waarschijnlijk hadden ze wel enig idee), volgens moderne maatstaven geldt een wet die slavernij toestaat als verwerpelijk en immoreel. Maar zonder een scheiding tussen ethiek/moraal en wettigheid is zo'n oordeel niet mogelijk.

Vereisen, verbieden, toestaan: de nuttigste ethische termen

Zelfs als je weet wat ethiek is, heb je nog altijd een manier nodig om je houding tegenover bepaalde kwesties te verwoorden. Je kunt natuurlijk woorden als 'goed', 'slecht', 'kwaad', 'fout', 'rechtvaardig' gebruiken, maar die zijn niet erg precies. In ethische kwesties kun je maar beter zo precies mogelijk zijn, want ook zonder verwarrende woorden is het al moeilijk genoeg om ze op te lossen.

Je kunt een mening, handeling of karaktertrek het beste classificeren door ze in een van de volgende drie categorieën te plaatsen: 'ethisch vereist', 'ethisch toegestaan' en 'ethisch verboden'. Deze drie categorieën vullen de gaten die overblijven als je alleen maar onderscheidingen als goed/slecht, juist/fout enzovoort zou hanteren. (Aangezien ethiek en moraal hetzelfde zijn, hadden we net zo goed kunnen spreken van 'moreel' vereist, toegestaan en verboden. Blader even terug naar de paragraaf 'Maak geen onderscheid tussen ethiek en moraal' voor meer informatie.)

Kijk eens naar de ethische kwestie of moordenaars de doodstraf moeten krijgen. De meningen van mensen lopen uiteen, maar meestal vinden ze het goed of fout. Mensen die het fout vinden, zullen weinig moeite hebben hun mening te beargumenteren. Ze vinden dat mensen gewoon niet de doodstraf zouden mogen toepassen. Maar de mensen die de doodstraf een goede zaak vinden, hebben het een en ander uit te leggen. 'Goed' kan twee dingen betekenen, die je uit elkaar moet houden.

- ✓ Het kan betekenen dat de samenleving ethisch *verplicht* is om alle moordenaars te doden, wat een vreemde, absolutistische opvatting is.
- ✓ Het kan ook betekenen dat het ethisch *toegestaan* is dat de samenleving bepaalde moordenaars vanwege hun misdaad doodt, als de omstandigheden afschuwelijk genoeg zijn. De meeste aanhangers van de doodstraf nemen deze positie in.

Als je alleen de term 'goed' gebruikt ga je misschien voorbij aan de verschillen tussen deze twee tegenstrijdige opvattingen.

Twee argumenten om ethisch te zijn

Iedereen die zich in de ethiek verdiept, heeft zich vermoedelijk wel eens de vraag gesteld: waarom moet ik ethisch zijn? Zonder een antwoord op die vraag heb je weinig reden om verder te lezen! In de volgende twee paragrafen bespreken we de twee fundamentele antwoorden, die je hopelijk zullen motiveren om een ethisch leven te leiden.

Ethiek en ik: het betaalt zich uit!

Mensen vragen vaak: 'Waarom moet ik ethisch zijn?' Er is ten minste één antwoord dat altijd lijkt aan te slaan: ethiek kan in je eigen belang zijn. Met andere woorden, ethisch zijn loont. In de echte wereld ergeren mensen zich vaak als je hen bedriegt, hun spullen steelt en hun vrienden vermoordt. Ze reageren vaak door de politie te bellen, jou ook te vermoorden of je kinderen te kidnappen en naar Timboektoe te verhuizen. Je merkt het al: het leven ziet er niet al te rooskleurig uit als je niet op z'n minst een beetje ethisch bent.

Hoewel sommige ethische regels en gewoonten een stevige domper op een gezellig feestje kunnen zetten, leven mensen die zich aan die regels houden in het algemeen in harmonie met de mensen om zich heen. Daardoor ontstaat een zekere mate van geluk. Als jij bijvoorbeeld laat zien dat je te vertrouwen bent met geld, zul je daar in materiële zin baat bij hebben.

Een ethische levensstijl kan zich ook op andere manieren uitbetalen. Ethische mensen weren niet alleen meer ongeluk af, maar hebben vaak minder stress in hun leven dan onethische mensen. Ze hoeven zich geen zorgen te maken over leugens (of lijken in de kast!) die verborgen moeten blijven. Ethische mensen lijken ook in staat om een gelukkiger,

bevredigender sociaal leven te leiden. Ze kunnen zelfs veel rijkere relaties ontwikkelen met de mensen om zich heen, omdat die mensen erop vertrouwen dat de ethische persoon het juiste doet, en hen niet onder de trein duwt wanneer dat hem dat beter uitkomt.

Als je ons niet gelooft, denk dan maar eens na over de woorden waarmee de beroemde Engelse filosoof Thomas Hobbes het leven beschrijft van mensen die niet in staat zijn op een ethische manier samen te leven: 'Eenzaam, arm, wreed, grof en kort.' Door een vorst te kiezen die goed van slecht kan onderscheiden, kunnen de mensen volgens Hobbes die wrede en ongewenste toestand achter zich laten om gezamenlijk een creatief leven te leiden. Deze staatsregeling zou veel meer in het eigenbelang van mensen zijn dan leven in de wrede natuurtoestand. In hoofdstuk 9 lees je meer over Hobbes.

Het punt van Hobbes brengt ons ook op een andere reden om ethisch te zijn: ook wanneer je eigen leven niet helemaal voorspoedig verloopt als je aan de ethische regels houdt, is een bepaald niveau van ethisch gedrag noodzakelijk om een samenhangende maatschappij te krijgen. Door ethisch te zijn lever je een bijdrage aan die samenhang. En zoals Hobbes maar al te graag onderstreept, blijkt het leven in een samenhangende maatschappij veel heilzamer voor het individu dan leven in een cultuur van verraders en dieven.

Tot dusverre heb je in deze paragraaf gezien hoe ethiek heilzaam voor je kan zijn in *dit* leven. Maar sommige godsdiensten, met name de abrahamitische godsdiensten (jodendom, christendom en islam), beloven mensen die het juiste ethische pad volgen een gelukkig leven na de dood. Als die belofte de gelovigen niet tot een ethisch leven brengt (en met name het dreigement van de hel die hun boven het hoofd hangt als ze zich er niet aan houden), is het moeilijk te zien wat zo iemand zou kunnen motiveren om überhaupt ethisch te zijn.

Ethiek en de ander: een integer leven leiden

Er zijn ook overtuigende redenen om ethisch te zijn die niets te maken hebben met een eventuele beloning voor jezelf. Een integer leven leiden is de belangrijkste van die redenen. Ethiek is noodzakelijk als je een integer leven wilt leiden en biedt je simpelweg de mogelijkheid om te doen wat goed is. Een gebrek aan integriteit suggereert aan de andere kant een soort lafheid of zwakheid in je leven. Wij zullen twee aspecten van integriteit naar voren halen:

✓ **Integriteit impliceert een staat van heelheid of compleetheid.**

Deze staat van heelheid houdt in dat wanneer je niet integer bent, je iets mist wat je (als persoon) zou moeten hebben. We spreken in dit geval van *interne* integriteit. Deze vorm van integriteit brengt met zich mee dat je eerst een sterk besef moet hebben van wie je zou moeten zijn. Het vereist dat je een beeld hebt van je ideale zelf en een sterke opvatting over hoe een goed leven geleefd zou moeten worden. Je hebt interne integriteit bereikt wanneer de persoon die

je op dit moment bent, overeenkomt met het ideaalbeeld van hoe je vindt dat je zou moeten zijn. Je bent heel, en je gedrag staat niet op gespannen voet met wat je vindt hoe je zou moeten doen of zijn.

- ✓ **Integriteit betekent ook dat je het belangrijk vindt om volgens ethische principes te leven, een ethisch karakter te belichamen of ethisch gedrag te vertonen.** We noemen dit *externe* integriteit. Dit houdt ook in dat je ervoor moet zorgen dat de principes, karaktereigenschappen of gedragingen die de grondslag van jouw ideale manier van leven vormen de juiste zijn. De enige manier om daarachter te komen is de ethische theorieën die we in dit boek beschrijven nader te bestuderen en te kijken of jouw opvattingen over wat goed is ook ethisch verantwoord zijn; en als dat niet het geval is, biedt dit boek je de benodigde middelen om de juiste aanpassingen te doen.

Deze noodzaak tot externe integriteit onderstreept een centraal element van de motivatie om ethisch te zijn: het is gewoon goed. Kan dat op zichzelf niet al aansporing genoeg zijn? Het is misschien prettig dat moraal en ethiek zich uitbetalen (en vaak doen ze dat ook). Maar het is ook moeilijk te negeren dat ethiek van zichzelf aantrekkelijk kan zijn. Als het vermoeden van kinderen verkeerd is, zou het niet uit mogen maken of het de moeite loont om dat niet te doen.

Actief kiezen voor een ethisch leven

Om je ethisch leven op de rails te zetten, moet je een ethisch levensplan maken. Dat is met name belangrijk omdat het maken van een overtuigende keuze voor een ethisch leven belangrijk is. Natuurlijk beseffen we dat je dit boek misschien alleen maar leest omdat je een gedegen kennis wilt opdoen van de verschillende theorieën en als dat je doel is, kan dit boek in je behoefte voorzien. Maar alle scheppers van de theorieën in dit boek zouden graag zien dat je tijdens het lezen een beetje nadenkt over hoe belangrijk het is dat *jij* een ethisch leven leidt. In de volgende paragrafen bespreken we wat je moet doen om de eerste stappen op het ethische pad te zetten.

De balans opmaken: ken jezelf

Als je probeert uit te knobbelen hoe je in de toekomst je leven moet leiden, begin dan met een goede evaluatie van hoe je er nu voorstaat. Twee aspecten die daarbij van belang zijn, zijn je huidige gewoonten en je intuïtieve ethische inzichten. Om de balans van jezelf op te maken, doe je het volgende:

- ✓ **Bepaal je opmerkzaamheid.** Bepalen hoe je er momenteel in ethisch opzicht voorstaat, vereist wat de boeddhisten *opmerkzaamheid* (*mindfulness*) noemen. Een opmerkzaam persoon leidt zijn leven zeer bewust. Een opmerkzaam persoon heeft veel aandacht voor wat hij doorgaans doet, voor wat hij voelt bij bepaalde situaties en voor wat

hij van bepaalde daden vindt. Een opmerkelijk persoon is gevoelig voor zijn eigen gedachtepatronen en is zich scherp bewust van de opvattingen en inzichten die zijn morele kern vormen.

Houd een week lang je daden, gedachten en routines bij. Ben je vriendelijk tegen anderen? Afstandelijker? Eet je vlees (we spreken over ethiek en dieren in hoofdstuk 17)? Leg je in principe meer nadruk op de goede dingen van mensen dan op de slechte dingen? Vind je abortus in principe verkeerd (in hoofdstuk 12 spreken we over bio-ethiek)? Roept de actuele discussie over martelen sterke gevoelens bij je op (mensenrechten behandelen we in hoofdstuk 15)? Verkoop je wel eens een leugentje om bestwil als dat goed uitkomt? Vind je dat je anderen mag behandelen op een manier die je zelf niet zou waarderen (in hoofdstuk 10 vind je een bespreking van de Gouden Regel)? Doe je aan recyclen (meer over ethiek en milieu lees je in hoofdstuk 13)? Ben je lui of een harde werker? Ben je grof of voorkomend tegenover ondergeschikten op het werk (in hoofdstuk 14 lees je meer over ethiek op de werkvloer)?

Probeer eens te beoordelen of je optreden in elk van deze gevallen vereist, verboden of misschien gewoon geoorloofd is. En probeer ook eens te beoordelen of je gedachten overeenkomen met wat ethisch correct is. Een kritische houding is hier belangrijk omdat het opstellen van een ethisch levensplan een serieuze zaak is. Je moet weten wat je doet, wat je denkt en hoe je ethische houding tegenover dingen is.

- ✓ **Bepaal je morele inzichten.** Het is belangrijk om te bepalen wat je intuïtieve inzichten en opvattingen zijn, omdat die je morele kern vormen. Ze vormen de fundamentele, op waarde gebaseerde lijm die jou bij elkaar houdt. Leer je kern dus beter kennen door jezelf bepaalde vragen te stellen. Wanneer je nadenkt over de doodstraf, abortus of vriendelijkheid tegenover anderen, heb je dan het idee dat je ten aanzien van mensenrechten (zie hoofdstuk 15), de rechten van foetussen, eigendomsrechten of menselijke waardigheid (Kant is een kanjer op het gebied van menselijke waardigheid; kijk maar eens in hoofdstuk 8) krachtige intuïtieve inzichten hebt? Neem nota van die inzichten. Is familie belangrijk voor je? Bepaalde deugdethici vereisen dit (zie hoofdstuk 6). Mag je onnodig leed veroorzaken (zie hoofdstuk 7)? Als je jezelf oefent om opmerkelijk te zijn op je inzichten met betrekking tot ethische waarden, zul je steeds beter in staat zijn je daarop te oriënteren en in te zien wat die inzichten zijn.

Misschien constateer je dat je gedrag soms niet strookt met je kerninzichten. Maak je daarover niet druk. Dat is normaal. Als je interne integriteit wilt bereiken, zul je die conflicten op een bepaald moment moeten oplossen, maar in dit vroege stadium is het voldoende om je ervan bewust te zijn dat ze bestaan. Uiteindelijk zal je gedrag moeten voortvloeien uit je morele kern. Als dat niet zo is, leef je niet in overeenstemming met de ethiek, of in ieder geval niet in overeenstemming met je eigen opvattingen over wat ethiek is.

Je morele kader opbouwen

Hoewel het belangrijk is om erachter te komen hoe je er momenteel voorstaat (in de vorige paragraaf lees je hoe je dat moet doen), moet je ook beseffen dat je huidige morele kern onvoldoende onderbouwd kan zijn. Bepaalde morele inzichten zijn misschien wel helemaal verkeerd. Als je wilt ontdekken of dit het geval is, zul je je moeten verdiepen in ethische theorieën om te zien of er kaders zijn die aansluiten bij jouw eigen kader. En je zult ook je inzichten kritisch moeten bekijken vanuit het standpunt van tegenstrijdige theorieën. Uit deze studie van de theorieën en de toepassing ervan op verscheidene belangrijke kwesties en problemen zul je ongetwijfeld een sterkere morele kern ontwikkelen.

Dit boek is speciaal opgezet om je te helpen je morele kader te bestuderen. Door de verschillende theorieën te bekijken (die grotendeels in de delen II en III aan bod komen) maak je kennis met een andere kijk op wat goed is en hoe je over ethiek moet nadenken. Wees opmerkzaam op je intuïtieve inzichten en gebruik ze om vast te stellen welke theorie jouw manier van denken het dichtst benadert. Misschien kun je je sterk identificeren met de kernwaarden van één specifieke theorie. Als dat het geval is, probeer die theorie dan zo goed te doorgronden dat je haar kunt gebruiken om je inzichten werkelijk aan te scherpen. Het opbouwen van je morele kader kost de nodige moeite. Misschien moet je zelfs bepaalde stellingen van je favoriete theorie afwijzen, maar dat is de prijs die je betaalt als je ethiek serieus neemt.

Ook al heb je een favoriete theorie, vergeet de andere niet! Lees al deze theorieën goed door om kritisch te blijven op je eigen inzichten over wat goed of juist is. Of doe het bij wijze van oefening, gewoon om te zien welke theorie de beste argumenten heeft. Neem elke theorie serieus en beschouw elke theorie als een waardige tegenstander. Per slot van rekening kunnen die theorieën je suggesties aan de hand doen die je aan het denken zetten, waardoor je je eigen morele inzichten kunt bijstellen. Als je bepaalde stellingen of aannamen verwerpt, zorg er dan voor dat je goed kunt verwoorden waarom. Al deze theorieën hebben zwakke punten en elementen die door anderen zijn bekritiseerd. Dus zelfs als je een duidelijke voorkeur voor een bepaalde theorie hebt, probeer dan gerust een antwoord te vinden op de grootste aanvallen die erop worden uitgevoerd.

Waarheen leidt de weg?

Het vormen van je intuïtieve morele inzichten en het opbouwen van een gefundeerde morele kern zijn maar twee onderdelen van de reis om een ethisch levensplan te ontwikkelen. Je moet niet alleen ethische oordelen vellen, maar ook gewoon dingen doen! Probeer te ontdekken welk gedrag je morele inzichten van je vragen. Misschien vragen ze je dingen te doen die je op dit moment niet doet. Misschien vereisen ze zelfs dat je bepaalde oude gewoonten verwerpt. Klaag niet: als ethiek gemakkelijk is, is het gewoon niet de moeite om je ermee bezig te houden.

Een echte keuze voor een ethisch leven blijft niet beperkt tot je hoofd. Je ethische voorkeuren moeten leiden tot een leven van daden. Als bijvoorbeeld de principes of karaktertrekken waarvoor je hebt gekozen, je oproepen waar mogelijk leed te verzachten, kom je misschien tot de conclusie dat je geen vlees meer moet eten. Iemand met de echte overtuiging om een ethisch leven te leiden, zal geen excuses voor zichzelf verzinnen wanneer het lastig wordt. Als je een utilitarist bent (zie hoofdstuk 7), is het eten van vlees moeilijk te rechtvaardigen. Vind je dus dat het utilitarisme de ethische theorie is die het meeste lijkt op jouw manier van denken, negeer dan niet het kraakheldere probleem van die karbonade op je bord. Je mag niet besluiten je ethische beginselen maar opzij te schuiven zodra het moeilijk wordt. Ontdek wie je wilt zijn en leef ernaar: zorg ervoor dat je levensplan en je gedrag een afspiegeling zijn van je kerninzichten en -waarden. Er is geen andere manier om ethisch en integer te leven. Aan het werk dus!

(Stapje voor stapje) Je eigen ethische theorie scheppen

Met de informatie uit dit hoofdstuk kun je een eerste 'kaart' van je morele inzichten maken. Deze kaart is een soort eenvoudige ethische theorie in de vorm van een tabel. Schrijf boven elke kolom in de tabel een kwestie of daad waarover je een ethisch oordeel hebt. Plaats vervolgens een X in het vakje om aan te geven of je vindt dat de kwestie ethisch vereist, toelaatbaar of verboden is. De volgende tabel geeft een voorbeeld.

Probeer het maar uit! Maak een tabel met zo veel mogelijk ethische kwesties en probeer te bedenken in welk vak volgens jou de X moet komen te staan. Als je verder gevorderd bent in dit boek, moet je de tabel er weer eens bij nemen en bekijken of de theorieën die je hebt bestudeerd je een systematischer manier hebben geboden om te besluiten waar je de X moet plaatsen.

	Vlees eten	Werken op zondag	Geen mensen vermoorden
Ethisch vereist			X
Ethisch toelaatbaar		X	
Ethisch verboden	X		